

KÂR İÇİN DEĞİL HALK İÇİN

Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı

Türkçesi: Ali Yağız Şen

İÇİNDEKİLER

Dizi Yayın Danışmanının Notu	7
Türkçe Baskıya Önsöz	9
Önsöz ve Teşekkür	13
Kâr İçin Değil Halk İçin	
Giriş	15
Eleştirel Kent Teorisi Nedir?	29
Hangi Kent, Kim(ler)in Hakkı?	47
Henri Lefebvre, Kent Hakkı ve	
Yeni Metropol Anaakımı	72
Toplumsal Kent Hareketlerinde “Kent Hakkı”	100
Teori ve Pratikte Mekân ve Devrim / Sekiz Tez	131
Asemblajlar, Aktör-Ağlar ve	
Eleştirel Kent Teorisinin Karşılaştığı Zorluklar	155
“Yaratıcı Şehirler”in Yeni Kentsel Büyüme İdeolojisi ...	182
Eleştirel Teori ve “Gri Alan”	
Sömürgelerin Seferberliği	199
Kayıp Marcuse	
Soylulaştırma ve Yerinden Etme Üzerine	227
Reel Bir Adil Kent mi?	
Amsterdam’da Kent Hakkı İçin Verilen Savaş	262
Sosyalist Kentler: Halk İçin mi, İktidar İçin mi?	287
Konut Sorununun Çözümüne Eleştirel Bir Yaklaşım	311

1 Kâr İçin Değil Halk İçin Giriş

Neil Brenner, Peter Marcuse ve Margit Mayer

Küresel ekonomik durgunluğun etkileri, şehirlerdeki toplumsal hareketleri tetikleyen çelişkileri çarpıcı ölçüde derinleştiriyor. Neoliberal kentleşme biçimlerinin sürdürülemez ve yıkıcı olduğunu öne süren bu hareketlerin haklılığı aniden herkesçe anlaşılmaya başladı. Londra, Kopenhag, Paris ve Roma'dan tutun da, Atina, Reykjavik, Riga ve Kiev'e kadar birçok Avrupa şehrinde eylemler, grevler, protestolar patlak verdi ve yer yer şiddet yaşandı. Ekonomik hayatın istikrarsızlığı ve sosyal güvencesizliğin yaygınlaşması devam ederken halkın parasının bankalara dağıtılmasına öfke duyanlar yalnızca genç aktivistler değildi. *The Economist* İstihbarat Birimi 2009'da şöyle bir gözlemde bulunuyordu: "Son aylarda yaşanan bir dizi olay, küresel ekonomik darboğazın şimdiden politik yansımaları olduğunu gösteriyor ... Küresel bir kalkışma salgını çıkacağına dair kaygılar artıyor ... Rejimleri tehdit edebilecek büyük bir toplumsal kalkışma riskinin yüksek olduğu da, belli başlı tahminlerimiz arasında." Amerikan Milli İstihbarat Şefi de küresel ekonomik krizin günümüzdeki en büyük güvenlik tehdidi olduğunu ve terörizm tehdidini geride bıraktığını belirtti (Schwartz, 2009). Muhtemel halk ayaklanmalarını kontrol altında tutma ve bastırma hazırlıkları epeydir sürüyor (Freier, 2008).

Bu gidişat göz önünde bulundurulduğunda, dünya sistemindeki farklı türden şehirlerin, giderek istikrarsızlaşan ve finans sektörünün egemenliği altına giren sermaye birikim hatlarında nasıl yeniden konumlandıklarını anlama ihtiyacı giderek aciliyet kazanıyor. Siyasal-iktisadi ve mekânsal örgütlenmelerin şekillendirici ilkesi olarak kapitalizmin ötesine işaret eden alternatif kentsel yaşam tasavvurlarının bu kriz tarafından nasıl harekete geçirildiği veya kısıtlandığı da yine

çok önemli bir soru. Kapitalist şehirler, sermaye birikim stratejilerinin sergilendiği sahnelerden ibaret değildir; aynı zamanda tarihsel ve coğrafi bakımdan özgül birikim stratejilerine ilişkin çatışmaların ve çelişkilerin dışa vurulduğu hesaplaşma arenalarıdır. Kapitalist şehirler, bu anlamda uzun zamandır kapitalizmin ta kendisine (kapitalizmle ilişkili kâr odaklı kentleşmeye, kent mekânlarının dur durak bilmez bir şekilde metalaştırılmasına ve yeniden-metalaştırılmasına) alternatifler düşünülen, hatta bu doğrultuda örgütlenen alanlar olagelmıştır.

Kitabın adını “kâr için değil halk için” koyarken de işte bu meselelere vurgu yapmak istedik. Bu sloganla, mühim bir siyasi önceliğin altını çizmeyi amaçlıyoruz: Kentler kapitalizmin kâr odaklı hareket etme ve mekânları çitleme buyruklarına göre değil, halkın toplumsal ihtiyaçlarına göre inşa edilmelidir! Kitaba da adını verdiğimiz bu talep neredeyse kapitalizmin bütün tarihi boyunca tekrar tekrar dile getirildi. Örneğin Engels (1987 [1845]), 19. yüzyıl Manchester’ının köhne konut alanlarında yaşayan işçi sınıfının sefaletini kaleme aldığı incelemelerinde, kendinden sonrakilere model oluşturacak biçimde bu talepten söz etmişti. Jane Jacobs (1962) ve Henri Lefebvre (1996 [1968]) gibi farklı görüşten yazarlar da (İkinci Dünya Savaşı sonrası Fordist kent yenileme projelerinin tektipleştirici, yıkıcı ve anti-sosyal sonuçlarına karşı tavır aldıkları tartışmalarda) aynı talebi türlü şekillerde dile getirmişti. Bu talep, 20. yüzyılda sosyalist yerel yönetim hareketleri tarafından farklı bağlamlarda ve konjonktürlerde doğrudan siyasetin konusu haline getirildi ve bazı durumlarda kısmen kurumsallaştırıldı (Boddy ve Fudge, 1984; MacIntosh ve Wainwright, 1987). Reel sosyalizmle yönetilen şehir deneyimlerinde, sosyo-mekânsal örgütlenmeyi şekillendiren metalaştırma sürecinin yerini tepeden inmece ve merkezi devlet planlamasının almasından hem olumlu hem olumsuz dersler çıkarmak mümkün elbette (bkz. bu kitapta Flierl ve Marcuse). Son olarak, dünyanın çeşitli şehirlerinde gerek kentteki tüm taşınmazları, gerek diğer toplumsal ihtiyaçları (barınma, ulaşım, sağlık, kamusal alan, kamusal hizmetler, eğitim, hatta su ve kanalizasyon) aşırı metalaştıran neoliberal şehircilik modellerini eleştirenler de, güncel jeo-ekonomik bağlamda kâr odaklı kentleşme biçimlerinin sınırlı olmasına vurgu yapmıştır (örn. bkz. Smith, 1996; Harvey, 1989; Brenner ve Theodore, 2003).

2008-2010 arası başlayan dünya çapındaki finansal kriz küresel kent sisteminin dört bir yanına istikrarsızlık ve çatışma yayarken bu kitabın yazarları da aynı sorularla başa çıkmaya çalışıyor. Amaçlarımızdan biri de kent hayatındaki aşırı-metalaştırmanın önünü kesmek ve böylece radikal demokratik, adil, sürdürülebilir alternatif kentleşme biçimlerine omuz vermek isteyenlere entelektüel kaynak sağlamaktır. Harvey (1976: 314) uzun yıllar önce bu meseleyi kısa ve öz olarak şöyle nitelemişti:

Artı-değerin dolaşım örüntüleri değişiyor, ama bu durum şehirlerin [...] çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesi sayesinde kurulmuş olduğu gerçeğini değiştirmedir. Sömürü üzerine kurulu şehircilik, tarihin bize mirası. Gerçek anlamda insani bir şehircilik henüz hayata geçirilmiş değil. Sömürüye dayalı bir kent yerine insan türüne daha uygun bir kente giden yolu çizme işi devrimci teoriye dönüşüyor; bu dönüşümü gerçekleştirme işi ise devrimci harekete.

Harvey'in bu politik uyarısı, 21. yüzyılın başında olduğumuz şu günlerde önemini ve aciliyetini hâlâ koruyor. Harvey'e göre, eleştirel veya "devrimci" kent teorisinin asli görevlerinden biri de alternatif, kapitalizm sonrasına uygun kentleşme biçimlerine doğru bir "yol çizmek". Yeni bir "mülksüzleştirme yoluyla birikim" (Harvey, 2008) ve kapitalist çitleme (De Angelis, 2007) dalgası dünya ekonomisini kasıp kavururken bu görevi yerine nasıl getirebiliriz?